

6. The Shadow Economy is Prospering (particularly in Ireland, Britain and Spain) because of the Crisis in the EU, available at: <http://www.newsru.ua/finance/18apr2009/tenevaja.html>. (ukr).
7. Yurynets V., Londar S., The Peculiarities of Functioning of Ukraine's Shadow Economy, available at: <http://soskin.info/ea/1999/11-12/19991278.html>. (ukr).
8. Gross Domestic Product, available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/ВВП> (ukr).
9. The Population of Ukraine, available at: <http://stat6.stat.lviv.ua/PXWEB2007/> (ukr).
10. The Population of Ukraine, available at: <http://stat6.stat.lviv.ua/PXWEB2007/ukr/publ/2010/publ2010.asp> (ukr).
11. Azarov M., The Tax Code is Aimed at Taking Business out of the Shadow, available at: <http://news.ligazakon.ua/news/2010/9/22/30487.htm>. (ukr).
12. The Recommendations for Integral Evaluation of Shadow Economy Ranges. Confirmed by the Order of the Ministry of Economy of Ukraine from 06.03.2005 p. № 156, available at: <http://ua-info.biz/legal/basept/ua-smftie/index.htm>. (ukr).
13. The Level of Shadow Economy in 2012 Comprised 45 % of GDP, available at: <http://www.unian.ua/news/572605-prasolov-riven-tinovoji-ekonomiki-u-2012-r-stanoviv-45-vvp.html>. (ukr).
14. Mazur I. (2006), Reduction of Shadow Economy Ranges: Theory and Practice: monograph, Publishing Centre "Kyiv University", Kyiv, 239 p. (ukr).
15. Shepelenko O. V. (2007), The Transaction Charges in Transition Economy: the Problems of Theory and Practice. Monograph, Donetsk, 360 p. (rus).
16. Bazylevych V., Mazur I. (2004), The Methodical Aspects of Evaluation of Shadow Economy Ranges, *Economy of Ukraine*, № 8, pp. 36-44 (ukr).
17. Oleynik A. (1999), Institutional Economy, *Economic Issues*, № 6, pp. 136-147 (rus).
18. Due to IMF Estimations, the Part of Ukraine's Shadow Economy Comprises Nearly 20% available at: <http://www.rbc.ua/ukr/top/economic/po-otsenkam-mvf-dolya-tenevoy-ekonomiki-ukrainy-sostavlyayet-13112012141100>. (ukr).
19. Ukraine Has Been Excluded of the FATF "Check List", available at: <http://www.transparentukraine.org/?p=3443>. (ukr).
20. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL), available at: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/default_en.asp. (engl).
21. The Public Service of Financial Monitoring of Ukraine, available at: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=536&art_id=10571&lang=uk. (ukr).

© Мірошніченко Інга

Надійшла до редакції 11.09.2013

УДК 338.46:[330.322.67]

НЕФЬОДОВА ЮЛІЯ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри інвестиційного менеджменту

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ОЛФІРОВА ЮЛІЯ,

кандидат економічних наук, доцент кафедри контролю і аналізу господарської діяльності

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ПІДПРИЄМСТВА ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: ОГЛЯД І АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ

У статті виконано огляд й аналіз сучасного стану підприємств легкої промисловості України: визначено сутність та структуру галузі, охарактеризовано економічний спадок, який вона отримала від господарського комплексу УРСР, проаналізовано статистичні показники та інші динамічні параметри сучасного розвитку галузі, окреслено комплекс невирішених проблем, що перешкоджають її ефективному розвитку. Визначено основні перешкоди на шляху залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій у галузь.

Ключові слова: інвестиції; інвестиційне середовище; легка промисловість України.

Постановка проблеми. Легка промисловість - одна з провідних галузей, що не віднесені до сфери національних стратегічних пріоритетів на 2011-2021 роки згідно з Законом України "Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні" [1]. На сьогодні вона знаходиться в стані руйнації. Порівняно з 1990-ми рр. сучасний обсяг виробництва товарів легкої промисловості значно зменшився, що вплинуло на дезактивізацію процесу інвестування. Між тим, легка промисловість є однією з основних галузей соціального спрямування і має достатньо ко-

роткий період обігу капіталу. Її розвиток - це необхідна умова підвищення рівня життя населення.

Зростання виробництва в легкій промисловості може дати мультиплікативний ефект на інвестиційний попит у державі. Це пов'язано з використанням продукції вітчизняної хімічної й аграрних галузей. Маючи найнижчі порівняльні витрати на створення робочих місць, галузь легкої промисловості за сучасних умов розвитку економіки країни забезпечує можливість створення значної кількості дешевих робочих місць. Для забезпечення цього необхідне

№ 5 (125) вересень-жовтень 2013 р.

збільшення обсягів інвестицій в інноваційні проекти на підприємствах, що можливо шляхом покращення умов інвестиційного середовища.

Останні дослідження і публікації з проблеми. Дослідженню стану й проблем розвитку вітчизняної легкої промисловості присвячено роботи А. П. Гречан, В. Гончарова, С. Б. Довбні, Т. О. Єрмолаєвої, О. Луговського, О. Луговської, А. А. Мазаракі, І. Д. Падеріна, Н. Ю. Савельєвої, В. Ф. Столярова, В. Худицького, Ю. В. Чорного та ін. Про особливості перебігу процесу інвестування в легкій промисловості України писали С. С. Аптекарь, І. В. Колос, І. М. Кулініч, Л. А. Ляхович, Ю. В. Махнорілов, Г. Г. Савінова, В. Ф. Столяров, Ю. В. Чорний, Ю. Ю. Ямко та ін. Разом із тим, осмислення нових соціально-економічних показників розвитку галузі має відбуватися постійно, щоб у науковців була основа для нових узагальнень і висновків, які необхідні для побудови масштабних і прикладних економічних прогнозів, визначення подальших шляхів розвитку галузі й країни в цілому. Тим більше, як було зазначено вище, напрям розвитку легкої промисловості навіть законодавчо не віднесено до пріоритетних, а це залишає без надії на покращення умов роботи і можливостей для заробітку сотні тисяч вітчизняних працівників.

Метою статті є огляд й аналіз сучасного стану підприємств легкої промисловості та визначення перешкод, що заважають її інвестуванню та розвитку.

Виклад основного матеріалу. З метою оцінки стану інвестиційного середовища галузі та безпосередньо інвестиційної привабливості слід системно підійти до розгляду таких питань: сутність і складність галузі, економічний спадок, який отримала галузь від господарського комплексу УРСР, динамічні параметри розвитку галузі сьогодні, комплекс невирішених проблем, що перешкоджає ефективному функціонуванню підприємств галузі, взаємозв'язки з інвестиційним середовищем різних рівнів.

Передусім дослідимо сутність і складність галузі, що, по суті, є комплексом об'єктивних чинників, що визначають її (галузі) інвестиційне середовище.

Складність структури легкої промисловості характеризується тим, що це багатогалузевий комплекс, який охоплює п'ять підгалузей - текстильну, швейну, шкіряну, хутряну та взуттєву. Найбільшою підгалуззю є текстильна, до якої належить первинна обробка текстильної сировини, потім бавовняна, лляна, вовняна, шовкова, нетканих матеріалів, конопле-джутова, текстильно-галантерейна та трикотажна.

Підприємства текстильної промисловості розташовані в Києві, Полтаві, Одесі, Житомирі. Бавовняні комбінати - у Херсоні, Донецьку, Тернополі, Нікополі (прядильно-нитковий комбінат), Києві, Харкові, Львові, Полтаві, Чернівцях. Промисловість вовняних тканин представлена підприємствами в Чернігові, Донецьку, Кривому Розі, Одесі, Луганську, Сумах, що працюють на місцевій та привізній сировині. Виробництво килимів зосереджено в Києві, Черкасах, Богуславі, невеликих містах Чернівецької та Закарпатської областей. Підприємства лляної промисловості розташовані в Житомирській, Рівненській, Львівській і Чернігівській областях, де вирощується льон на льоноволокно. Конопляно-джутова промисловість недостатньо розвинена й повністю працює на привізній сировині, тому її підприємства є тільки в Одесі. Підприємства трикотажної промисловості (виробництво верхнього одягу, білизни, панчішно-шкарпеткової) орієнтуються на

споживача, тому розміщені у великих містах - Києві, Харкові, Львові, Одесі, Луганську, Житомирі та інших. Ті ж чинники (доступність до сировини та близькість до кінцевого споживача) визначають принципи розміщення швейної, шкіряної, взуттєвої промисловості, тож центри їхнього розвитку збігаються. Підприємства хутряної промисловості, навпаки, розміщені переважно у невеликих містах - Балті (Одеська обл.), Жмеринці (Вінницька обл.), Краснограді (Харківська обл.), Тисмениці (Івано-Франківська обл.). Винятком є Харків, де також ця підгалузь представлена декількома підприємствами [19].

Сукупність підприємств легкої промисловості характеризується такими загальними ознаками: єдність економічного призначення продукції - виробництво товарів широкого вжитку для задоволення безпосередніх потреб населення; однорідність сировини та матеріалів, що використовуються для виробництва товарів галузі; спільність матеріально-технічної бази та технологічних процесів виробництва продукції широкого вжитку; особливий професійний склад робочих кадрів; специфічні особливості розміщення та розвитку.

Попри чисельність та широку спеціалізацію підприємств у всіх підгалузях легкої промисловості, головною умовою, як було з'ясовано, для ефективної роботи всього комплексу та кожного підприємства окремо є існування ланцюга: сировина - продукція - збут. Основною проблемою галузі є дефіцит первинної сировини та напівфабрикатів. Це створює високу залежність від імпорту, збільшує витрати на виробництво, суттєво зменшує конкурентоспроможність продукції на вітчизняному та зовнішньому ринках.

Суттєвою складністю є відсутність виробництва в Україні спеціалізованого устаткування та запчастин до нього, що знижує продуктивність роботи підприємств легкої промисловості. Більше того, як показало дослідження, купівля обладнання наштовхується на такі перешкоди як відсутність поставок з післяплатою, у кредит, необхідність підтвердження сертифікату західного виробника обладнання, високої митні збори, затримки з відшкодуванням ПДВ.

Станом на 1.01.2013 р. було зареєстровано 781 суб'єкт господарювання. Вони визначають основним видом своєї діяльності виробництво одягу. Це 109 юридичних осіб та 672 особи-підприємці. За словами директора департаменту державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців Олександра Барбелюка, "...найбільш популярним напрямком роботи серед виробників одягу стало виробництво верхнього одягу (окрім робочого та шкіряного). Його виробляє близько половини зареєстрованого у 2013 р. бізнесу - 32 юридичних особи та 231 особа-підприємець. Також багато товаровиробників займаються виготовленням аксесуарів. Це - 8 юридичних осіб та 160 осіб-підприємців". При цьому два вищезгадані напрями роботи займають понад 55% новоствореного бізнесу з виробництва одягу [20].

Порядок державного управління галуззю. До останнього часу в Міністерстві промислової політики існував Департамент розвитку легкої та деревообробної промисловості, у складі якого виділено управління легкої промисловості та два відділи: відділ текстильного, швейного, трикотажного й галантерейного виробництва та відділ шкіряного, взуттєвого й фурнітурного виробництва.

Серед позитивних моментів функціонування галузі є наявність організаційного об'єднання під-

приємств для консультативно-правової допомоги, а саме: Української асоціації підприємств легкої промисловості (Укрлегпром), створеної у 2000 році, яка об'єднує на добровільних засадах більше 100 провідних підприємств легкої промисловості, серед яких ЗАТ "КСК "Чексіл" (м. Чернігів), АТЗТ "Черкаський шовковий комбінат", ВАТ "Тернопільське об'єднання "Текстерно", ЗАТ "Київська трикотажна фірма "Роза", ВАТ з іноземними інвестиціями "Демітекс" (м. Полтава), ВАТ "Рівненська фабрика нетканних матеріалів", ЗАТ "Чинбар" (м. Київ), ЗАТ "Возко" (м. Вознесенськ), ВАТ "Глай" (м. Івано-Франківськ), ПП "Текстиль-Контакт" (м. Київ), АТЗТ "Україна" (м. Житомир), АТЗТ "Вознесенська промислово-торгова фірма "Вікторія", АТЗТ ДВТП "Донбас" (м. Донецьк) КВТО "Талан" (м. Ромни), ЗАТ "Дніпро" (м. Дніпропетровськ), ВАТ "Хутряна фірма "Тисмениця" (м. Івано-Франківськ), ВАТ "Полонський фарфоровий завод" (м. Полонне Хмельницької обл.), ЗАТ Чернігівська виробнича фірма "Берегиня" (м. Чернігів), Державна компанія "Луганськлегінвест", ЗАТ "Харків-вовна", ЗАТ Виробничо-комерційна фірма "Леся" (м. Новоград-Волинський Житомирської обл.), ТОВ "ФІМ" (м. Жовті Води), ТОВ "Тусмо" (м. Житомир) тощо. Таким чином, кращі підприємства кожної підгалузі легкої промисловості представлені в Асоціації. Обсяг виробництва промислової продукції членами Асоціації легкої промисловості України становить більше 60 відсотків загального обсягу виробництва товарів легкої промисловості по Україні" [14]. Діяльність Асоціації спрямована на оздоровлення й подальший розвиток підприємств, залучення інвестицій для розвитку сучасних виробництв, на впровадження ефективного менеджменту та вирішення системних завдань (закупівля сировини, реалізація продукції). Відмітимо, що в Білорусі функціонує аналогічний орган Беллегпром, у Росії - Рослегпром.

В Україні функціонує система вищої й професійної підготовки спеціалістів для галузі. Фахівців готують Київський національний університет технологій та дизайну, Львівська національна академія мистецтва, Донецький інститут конструювання та моделювання одягу, Київський державний технікум легкої промисловості, Київське вище професійне училище сервісу та дизайну тощо.

Наукова база майже кожної підгалузі легкої промисловості представлена такими закладами: Державний український науково-дослідний інститут фарфоро-фаянсової промисловості, Український науково-дослідний інститут швейної промисловості, Український науково-дослідний інститут шкіряно-взуттєвої промисловості, Київський державний науково-дослідний інститут текстильно-галантерейної промисловості, Український науково-дослідний інститут текстильної промисловості.

Інтереси виробників підгалузей легкої промисловості представляють такі асоціації: уже згадана Асоціація легкої промисловості України, Гільдія виробників одягу, Українська асоціація хутровиків, Науково-виробнича шкіряно-взуттєва асоціація. Галузь має спеціалізований журнал "Легка промисловість".

На державному рівні зусилля підприємств легкої промисловості згруповані Всеукраїнським об'єднанням обласних організацій роботодавців легкої промисловості, Громадським центром розвитку легкої промисловості, який створено при Мінпромполітики як консультативно-дорадчий орган. Робота Центру спрямована на підготовку рекомендацій для створення правових та економічних умов для ефектив-

ної діяльності вітчизняних виробників товарів легкої промисловості та ін. [4, с. 3-6]. По суті, результатом діяльності Центру є створення сприятливого інвестиційного середовища для ефективного функціонування підприємств легкої промисловості. Дата його створення, травень 2008 р., свідчить про досить пізню (що підтверджується станом галузі) акумуляцію зусиль виробників для налагодження сприятливих умов для діяльності. Сьогодні ще не можна оцінити результативність діяльності Центру, особливо беручи до уваги вплив кризи на роботу галузі.

У вітчизняній практиці аналізу економічного стану будь-якої галузі склалася традиція використання як відправної точки початку державотворення в Україні. Не виняток і легка промисловість. Так само, як і для всіх інших галузей, руйнація єдиного народногосподарського комплексу Радянського Союзу стала одночасно точкою завершення роботи в умовах планової економіки з єдиною для всього Союзу системою розподілу продукції та спробами в нових умовах господарювання налагодити роботу галузі, з відмінними від наявних раніше умов постачання та збуту продукції народного споживання.

На відміну від деяких галузей важкої промисловості (наприклад, металургія та хімічне виробництво) трансформаційні зрушення в легкій промисловості виявилися неефективними (хоча й у галузях важкої промисловості результати не можна вважати задовільними, що особливо яскраво з'ясувалося під час економічної кризи 2008-2009 рр.). Підтвердженням тези щодо легкої промисловості є сучасний стан галузі як результат кризи, що виникла у зв'язку з ринковими перетвореннями в Україні: до початку 90-х років минулого сторіччя легка промисловість України об'єднувала 25 підгалузей, 500 підприємств із більш ніж 500 тис. економічних робочих місць. Порівняно з 90-ми роками ХХ ст. сучасний обсяг виробництва товарів легкої промисловості зменшився більш ніж у 10 разів [1]. Відповідно - майже в 10 разів - скоротилися й обсяги інвестицій у легку промисловість порівняно з 1985-1990 рр. [2, с. 36]. Водночас багатогалузевий комплекс легкої промисловості України, який у 90-х роках ХХ ст. забезпечував близько 10% обсягів промислового виробництва й майже 20-25% бюджетних надходжень, знизив ці показники відповідно до 1,6 і 0,86%.

Для ефективного розвитку легкої промисловості й налагодження випуску конкурентоспроможної продукції велике значення має залучення інвестицій на технічне переоснащення підприємств. Але інвестування в розвиток галузі фактично припинилося. Якщо в 1990 р. інвестиції в основний капітал підприємств галузі становили 909 млн грн, то у 2007 р. - у 15 разів менше, у 2011 рр. - приблизно в 16 разів. Питома вага прямих іноземних інвестицій, що надійшли до легкої промисловості України за роки незалежності, становить 1,8 % від їх обсягу в галузь і лише 0,5 % - від загального рівня в цілому по економіці [4, с. 4]. Підприємства легкої промисловості роздержавлено майже повністю, за винятком 30 підприємств, що становлять 0,7 % від загальної кількості. Кількість працівників у галузі скоротилася за останні 18 років у 5 разів [11].

У науковій літературі наводиться ціла низка чинників, дія яких призвела з початком ринкових реформ в Україні до спаду виробництва в національній економіці, зокрема в промисловості. Найбільш детальний аналіз причин спаду виробництва товарів легкої промисловості виконаний А. П. Гречан [1].

Серед основних чинників автор називає: 1) скасування централізованого планування та замовлення продукції, передчасна й надто радикальна лібералізація внутрішнього ринку без відповідних економічних і нормативно-правових заходів; 2) відсутність цільового фінансування, інфляційні процеси та норми податкового законодавства; стрімке зниження купівельної спроможності населення; 3) втрата ринків сировини й збуту продукції в межах СНД; значне збільшення собівартості продукції через стрімке зростання цін на сировину та енергоносії; приватизаційні процеси без залучення інвестицій; неринковий механізм управління більшістю підприємств галузі. Практично в роботі [1] узагальнено причини, які називаються різними авторами, які досліджували окремі аспекти цього явища. Легко побачити, що деякі із цих чинників суперечать один одному. Наприклад, з одного боку, стверджується, що однією з причин спаду рівня виробництва вітчизняної легкої промисловості стало скасування централізованого планування, а з іншого - неринковий механізм управління більшістю підприємств галузі. Але ж неринковий механізм управління підприємствами й централізоване планування - це дві сторони одного й того самого процесу. Але головне в іншому. Наведені вище причини тією чи іншою мірою стосуються практично всіх галузей промисловості, але таких різко негативних результатів, як у легкій промисловості, в інших галузях немає. Отже, логічно припустити, що поряд з наведеними загальними чинниками є щонайменше два чинники, які притаманні саме легкій промисловості. Перший, на нашу думку, - це низька якість вітчизняних виробів галузі. Другий - низький рівень маркетингу. Зауважимо також, що їх гальмівна дія забезпечується в результаті кумулятивного ефекту. Адже масово представлені сьогодні на вітчизняному ринку вироби з КНР та інших країн Південно-Східної Азії не відрізняються високою якістю, але мають перевагу в ціні. З іншого боку, більш високі ціни на якісні товари із розвинутих країн Заходу спонукають споживачів із середнього класу на більш високі витрати.

Для покращення динаміки та структури вітчизняної легкої промисловості необхідно:

1) розробити й реалізувати заходи з підвищення якості виробів вітчизняної легкої промисловості; 2) суттєво підвищити рівень маркетингу на підприємствах легкої промисловості; 3) з боку державних і місцевих органів управління необхідно розробити та реалізувати заходи зі стимулювання вітчизняного виробника товарів легкої промисловості, цільового фінансування та реалізації норм податкового законодавства та ін.; 4) сприяти розвитку легкої промисловості буде підвищення купівельної спроможності населення, збільшення реальних доходів громадян.

Продукція легкої промисловості, маючи специфічні споживчі властивості, потребує специфічних науково-теоретичних напрацювань у сфері маркетингу. Нещодавно у вітчизняній професійній та науковий дискурс увійшли поняття fashion-бізнес, fashion-індустрія, fashion-професіонал. Маркетинг моди вимагає особливих знань, адже мотиви, які спонукають до купівлі одягу, є зовсім іншими, аніж ті, що приводять до магазинів побутової техніки та продуктивних супермаркетів. Вітчизняним спеціалістам бракує знань як для побудови системи закупок, так і для створення унікальної атмосфери в торговельному павільйоні. Для успішної роботи українських виробників в інтернаціоналізованій сфері роздрібною торгівлі предметами моди необхідні ґрунтовні знання про методи закупівель і мерчендайзингу, про підходи до проведення досліджень і нюанси побудови конкурентоспроможних маркетингових стратегій, про особливості електронного fashion-бізнесу, про роль інноваційного менеджменту у створенні нових модних напрямів і маркетинг-трендів. У закордонних конкурентів є досить ефективні й об'ємні напрацювання щодо зазначених напрямів [9], чого, на жаль, не можна сказати про українську школу менеджменту виробництва та продажу товарів легкої промисловості.

Розглянемо далі структуру виробництва продукції легкої промисловості (табл. 1). Як бачимо, тенденція до зростання обсягів виробництва за 2003-2011 рр. спостерігалась у виробництві верхнього трикотажного одягу та спіднього трикотажу до 2007 р. Відтоді й до сьогодні виробництво постійно скорочується.

Таблиця 1. - Виробництво основних видів продукції легкої промисловості за 2003-2011 рр. [21]

Вид продукції	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Тканини, млн кв. м	76,3	107,5	113,5	99,9	114,3	109,1	86,8	88,2	89,0
Вироби панчішно-шкарпеткові трикотажні машинного чи ручного в'язання, млн пар	43,3	51,4	55,5	53,8	60,3	61,7	59,5	76,8	89,8
Светри, джемperi, пуловери, жилети та вироби аналогічні трикотажні машинного чи ручного в'язання, млн шт.	6,3	5,0	5,0	4,8	3,8	2,3	1,5	1,7	1,6
Одяг верхній трикотажний, млн шт.	3,8	4,7	4,5	5,9	4,2	4,4	3,1	3,9	3,3
Трикотаж спідній, млн шт.	18,8	25,6	26,9	30,7	31,2	22,7	16,8	22,5	29,6
Взуття, млн пар	20,3	21,7	20,5	21,2	22,5	22,2	20,4	25,7	27,6

Обсяг випуску в'язаних светрів, джемперів, пуловерів, жилетів за наведений період також постійно зменшувався, окрім 2010 р. Виробництво тканин і панчішно-шкарпеткових трикотажних в'язаних виробів у 2006 р., 2011 р. було скорочено, виробництво ж взуття незначно збільшилося. У 2009 р., як у всіх галузях промисловості, спостерігалось значне скорочення обсягів виробництва через кризові явища у світовій економіці. Легку промисловість

кризові процеси охопили більшою мірою, аніж окремі галузі економіки, що були зорієнтовані на внутрішнього споживача, тому що значно зменшилися закордонні замовлення за давальницькими схемами й суттєво скоротився світовий попит на продукцію легпрому. Великі підприємства галузі зіткнулися з проблемою постачання сировини, браком іноземних замовлень, що спонукало перейти на неповний робочий тиждень і зменшення обсягу виробництва.

Таким чином, логічно постає питання про компенсаційні схеми задоволення вітчизняного споживчого попиту продукцією широкого вжитку. Відповіддю на поставлене запитання є розгляд наявної структури внутрішнього споживання продукції легкої промисловості. Але перш ніж навести результати дослідження вказаного аспекту в структурованому та часовому розрізі, зосередимо увагу на такому проблемному питанні, як повнота й достовірність статистичного обрахунку споживання продукції легкої промисловості в країні. Наприклад, за даними Держкомстату України, за 2007 рік обсяг реалізованої продукції легкої промисловості становив 5,5 млрд грн, обсяг увезеного в Україну імпорту аналогічних товарів (у тому числі товарів "секонд-хенд") - 7,4 млрд грн. Отже, за розрахункової ємності внутрішнього ринку товарів легкої промисловості в 50 млрд грн на рік, лише чверть його наповнення відображено в офіційній статистиці, решта суми (близько 37 млрд грн) складається з товарів "тіньового виробництва", "сірого" імпорту та контрабанди, що, відповідно, не оподатковується та спричиняє мільярдні втрати бюджету. У січні 2012 р. індекс промислового виробництва в галузі збільшився відповідно до січня 2011 р., і становив 87,9% [3, с. 5-6].

Про факт контрабандного ввезення товарів на митну територію України свідчить невідповідність митних статистик країн-експортерів та України. Облік за кількістю й вартістю окремих видів товарів доводить існування неврахованого імпорту цих товарів під час декларування їх на митній території України. Так, за статистику Італії, за 2008 р. в Україну експортовано панчішно-шкарпеткових виробів на суму 19,3 млн дол., а на українській митниці їх задекларовано на суму в 3,2 раза меншу - на 6 млн дол., аналогічно светрів - у 10 разів, сорочок чоловічих - у 8 разів, костюмів чоловічих та жіночих - у 17 та 33 раза відповідно, взуття з натуральної шкіри - у 15 разів [6, с. 4-8].

Ще один доказ: за даними Держкомстату України, у 2007 році серед витрат населення України (фактичного споживчого кошику) витрати на одяг та взуття склали 7,2 %, що не відповідає частці галузі в загальному обсязі промислового виробництва (менше 1,5 %), тобто це ще раз підтверджує, що населення України споживає продукцію легкої промисловості переважно імпортного виробництва [13].

Указана проблема є багатоаспектною, бо охоплює не лише підрахунок обсягів вітчизняного виробництва, що споживається на внутрішньому ринку за наявності суттєвого тіньового ринку та його експорту, але й стосується більш складного завдання - це обрахунок обсягів імпортованих поставок. Питання нелегального (сірого) імпорту, заниження митної вартості, увезення готової продукції під виглядом давальницької сировини тощо ще будуть розглядатися в роботі.

Наразі зазначимо, що за умови неможливості прямого обрахунку споживчого ринку нашої країни, дослідники-економісти, доводячи існування великої частки неврахованого обсягу споживання, здійснюють спроби непрямыми методами визначити цей показник, наприклад, використовуючи такі показники, як грошові витрати населення на придбання товарів і послуг та розраховуючи обсяги роздрібного товарообігу вітчизняного виробництва [5, с. 42-43].

Основною позитивною рисою зовнішньоекономічної діяльності підприємств галузі є збереження конкурентних позицій на зовнішньому ринку. Найбільша частка товарів легкої промисловості експортується в Італію (23%), Німеччину (19%), Росію (9%),

Польщу (7%), Білорусь (1%). У географічній структурі імпорту в Україну майже половину продукції становлять товари, завезені з Китаю та Туреччини (33 і 11% відповідно).

Так, у 2007 році імпорт перевищував експорт в 1,2 раза, у 2008 році - у 1,9 раза, за п'ять місяців 2009 року імпорт перевищив експорт на 44%. Існує точка зору, що імпорт перевищує вітчизняне виробництво на сьогодні в 5 разів [12, с. 10]. Імпорт продукції легкої промисловості в кількісному вираженні за I квартал 2009 р. перевищив внутрішнє виробництво по тканинах удвічі, панчішно-шкарпеткових виробів - у 9,7 раза, сорочках чоловічих - у 8,4 раза по взуттю - утричі [6, с. 8]. Митна вартість товарів легкої промисловості залишається вкрай низькою. Так, згідно з митною статистикою за I квартал в Україну ввезено панчішно-шкарпеткових виробів по 0,1 дол. за пару, светри - 4,4 дол. за виріб, костюми - 2,7 дол., сорочки чоловічі - 1,7 дол., взуття - 5,1 дол. за пару. Втрати держбюджету від зниження митної вартості тільки за цими товарними групами за січень-березень 2009 р. за експертними розрахунками становили 1,3 млрд грн, що на 19,5% більше, ніж у 2008 р. Однак за 11 місяців 2011 р. порівняно з аналогічним періодом 2010 р. уперше зафіксовано зменшення обсягів імпорту товарів легпрому на 2,4% (майже 2,4 млрд дол.) за рахунок скорочення поставок шкіряних виробів (на 9,7%); спецтканин (на 13,8%); текстильного одягу (на 14,4%); трикотажного одягу - (на 30%). Імпорт продукції продовжує перевищувати внутрішнє виробництво: по тканинах - 5,5 раза; панчішно-шкарпеткових виробів та взуття - у 6 разів; по светрах - у 9 разів. Збільшився експорт синтетичних тканин (в 1,5 раза); виробів із хутра, килимів, спецтканин, трикотажних полотен (в 1,4 раза); виробів зі шкіри (на 1,8%); постільної білизни (на 13,1%); текстильного одягу (на 16,1%); взуття (20,9 %); трикотажного одягу - на 33,5% [3, с. 5-6].

Особливу небезпеку становить дешева продукція з країн Азії, зокрема з Китаю, та відносно дешева продукція з Туреччини, це негативно впливає на діяльність вітчизняних виробників і змушує їх працювати переважно за давальницькими схемами. За оцінками фахівців легкої промисловості, частка давальницької сировини у виробництві взуття становить 50 %, тканин - 65%, трикотажних виробів - 70%, швейних виробів - 90 %. Одночас рентабельність роботи за давальницькою схемою становить 5-10 %, а рентабельність на внутрішньому ринку - нижче 20 % [10, с. 34]. Серед вітчизняних підприємств, які ефективно самостійно працюють, можна навести поодинокі приклади: "Воронін", "Відіван", "Арбер".

Слід сказати, що робота за толінговими (давальницькими) схемами була і є на сьогодні, за оцінками спеціалістів галузі, єдиним чинником, що дозволив зберегти діючі основні фонди галузі та її кадри. Наприклад, у західному регіоні - Львові - майже всі підприємства працюють на давальницькій сировині розвинутих європейських держав. Перевагою для розміщення таких замовлень є вигідне географічне положення - на кордоні з Євросоюзом (Україна має мінімальну транспортну відстань до багатьох країн: Болгарії, Румунії, Словаччини, Угорщини, Польщі - порівняно з Китаєм та Туреччиною) та відносно дешева робоча сила [12, с. 10]. Так, у 2009 році падіння обсягів замовлень склало 30%, і воно, як вважали експерти, збільшувалось, адже поряд із загаль-

носивітовим падінням попиту на продукцію широкого вжитку Україна втратила свої переваги в конкурентній боротьбі з такими країнами, як Китай, Туреччина, В'єтнам, Пакистан та ін., що мають більш дешеву робочу силу. Як приклад наведемо такий факт: протягом останніх років у Києві було закрито майже всі швейні фабрики (усім відомі "Україна", "Смирнова-Ласточкіна", не існує більше Київського шовкового комбінату, практично не працює фабрика "Дана". Значну нішу на внутрішньому ринку товарів легкої промисловості України займають товари, що вже були у використанні ("секонд-хенд").

Матеріальною основою для подальшого розвитку і зростання вітчизняних підприємств легкої промисловості є інвестиційне середовище. Аналіз основних факторів його функціонування дозволив виділити ряд перешкод, що стримують залучення інвестицій як ззовні (іноземних), так і внутрішніх.

Серед головних перешкод фахівцями називається **чинна податкова система** [7]. Сьогодні в країні склалася ситуація, за якої робота підприємств, які легально працюють, є економічно не вигідною. Обов'язкові витрати такого підприємства на 40-50% вищі, ніж у того, яке працює в тіньовому секторі (37% складає податок на заробітну плату, а ще 15% - податок на доходи фізичних осіб, 25% - податок на прибуток, ПДВ);

Не менш важливою перешкодою розвитку інвестиційного середовища є **чинна митно-тарифна політика**. Як уже було сказано, більшості виробників доводиться закуповувати сировину за кордоном. Під час увезення такої сировини необхідно сплатити: єдиний збір у пунктах пропуску (16 євро), виклик інспектора (20 євро), мито (8%), ПДВ (20%), а також штрафи за простоювання транспорту під час митного оформлення вантажів. Слід здійснити радіологічний контроль, сертифікацію, санітарно-епідеміологічну експертизу сировини, що ввозиться. Таким чином, витрати, що пов'язані з придбанням сировини, призводять до суттєвого (у рази) подорожчання продукції (що не дозволяє вступати в цінову конкурентну боротьбу за споживача), вимивання обігових коштів, і як кінцевий результат - гальмує (або просто унеможливує) розвиток підприємства. Несвоєчасне відшкодування податку на додану вартість експортоорієнтованим підприємствам також спричиняє вимивання обігових коштів і перешкоджає стабільному розвитку виробництва.

Ще одним чинником зовнішнього середовища галузі, що негативно впливає на стан інвестиційного середовища, є **застаріла матеріально-технічна база** вітчизняних підприємств. Основне технологічне устаткування зношене на 70-80%, а особливо складною є ситуація в текстильній промисловості.

Особливістю інвестиційного середовища вітчизняної легкої промисловості є тісна залежність від світових економічних процесів та фінансових ринків. 60-90% українських легкопромислових підприємств працює за контрактами з провідними країнами світу, які нині скорочують ринки збуту та обсяги своїх замовлень [8, с. 4-8]. У зв'язку з цим скоротилися надходження інвестиційних потоків від іноземних інвесторів на підприємства, що працюють за давальницькою схемою.

Одночасно слід зазначити і таку важливу особливість галузі як відсутність власного капіталу і, як наслідок, - низьку конкурентоспроможність. За результатами вивчення принципово можливих варіантів залучення фінансових ресурсів у підприємства легкої промисловості України з використанням стандар-

ту ЮНІДО (United Nations Industrial Development Organization - UNIDO) [10, с. 35] фахівці доходять висновку, що жодне підприємство легкої промисловості в нинішньому стані не здатне залучити капітал, бо всі вони мають мізерний власний капітал. Обсяг реалізації найбільших підприємств у галузі не перевищує 50 млн грн, тобто до 6-7 млн дол., що не дає змоги розглядати їх навіть як малий бізнес, оскільки світові норми передбачають залучення фінансових ресурсів зазвичай від 5 млн дол. саме для малого бізнесу.

Результати аналізу сучасного стану вітчизняної легкої промисловості дають можливість зробити наступні **висновки**:

1. Ще з радянських часів галузь легкої промисловості була структурована таким чином, що підприємства технологічного ланцюга "сировина - продукція - збут" розташовувалися далеко одне від одного, у різних республіках СРСР. Таким чином, після отримання Україною незалежності на її території залишилися підприємства кінцевого виробничого циклу. Тож хронічною проблемою галузі стала відсутність сировини та напівфабрикатів. Також продуктивність роботи підприємств знижується через відсутність виробництва в Україні спеціалізованого устаткування та запчастин до нього і в результаті виробнича база галузі сьогодні зношена на 70-80%.

2. Така особливість інвестиційного середовища вітчизняних підприємств легкопромислової галузі як відсутність власного капіталу спричинила роботу більшості з них за давальницькими схемами. З одного боку, це дозволило зберегти діючі основні фонди галузі та її кадри, з іншого - перспектив для продовження роботи за такими схемами вже немає. Частка замовлень з країн Євросоюзу постійно скорочується і надалі припиниться взагалі, оскільки спостерігається світова тенденція по переміщенню частини виробництв легкої промисловості до країн з більш дешевою робочою силою; простежується тенденція до збільшення світових обсягів виробництва товарів легкої промисловості, завдяки впровадженню досягнень НТП при одночасному скороченні чисельності зайнятих у цій промисловості у високорозвинених країнах; має місце збільшення частки країн азійського регіону в світовому виробництві та експорті товарів легкої промисловості.

3. До сьогодні в нашій країні збереглася потужна науково-дослідна та освітня база для підготовки кваліфікованих кадрів. Але це не можна сьогодні вважати конкурентною перевагою галузі, оскільки програми підготовки вітчизняних фахівців не передбачають надання сучасних знань про методи закупівель і мерчендайзингу, про підходи до проведення досліджень і нюанси побудови конкурентоспроможних макретиногих стратегій, про особливості електронного fashion-бізнесу, про роль інноваційного менеджменту у створенні нових модних напрямів і маркетинг-трендів тощо.

4. Держава сьогодні ніяк не сприяє розвитку галузі легкої промисловості і не вважає її пріоритетною для розвитку. Основними перешкодами для залучення інвестицій у галузь визначено чинну податкову систему та державну митно-тарифну політику, хоча знижують її привабливість для зовнішнього та внутрішнього інвестора і фактори, які вже були вказані вище - зношені матеріально-технічні засоби, відсутність сировини і власного капіталу в більшості підприємств галузі, а також велика залежність від світових економічних процесів та фінансових ринків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречан А. П. Методологічні основи розвитку легкої промисловості на інноваційних засадах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук / А. П. Гречан ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. - Донецьк, 2006. - 31 с.
2. Гончаров В. Фактори інвестиційної привабливості промислових галузей України / В. Гончаров, О. Горова // Схід. - 2006. - № 1 (73). - С. 35-39.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали про роботу підгалузей легкої промисловості України (за січень-вересень 2012 р.) // Легка пром-сть. - 2012. - № 3. - С. 5-6.
4. Легка промисловість - 2008 р. // Легка пром-сть. - 2009. - № 4. - С. 3-6.
5. Махнорилів Ю. В. Методичні підходи до розрахунку вартісного обсягу вітчизняного ринку товарів легкої промисловості / Ю. В. Махнорилів // Легка пром-сть. - 2008. - № 1. - С. 42-43.
6. Напрямки розвитку легкої промисловості України в першому півріччі 2009 р. // Легка пром-сть України. - 2009. - № 2. - С. 4-8.
7. Обзор легкой промышленности : интервью президента Всеукр. объединения работодателей лег. пром-сти "Укрлегпром" А. Соколовского // RIA Professional. Сообщество Винницких профи [Електронний ресурс] / О. Горобец [и др.]. - Винница, 2009. - Режим доступу : <http://vn.profi.ria.ua/?p=1175>.
8. Показники роботи легкої промисловості України у I кварталі 2009 р. // Легка пром-сть. - 2009. - № 1. - С. 4-8.
9. Савельева Н. Ю. Менеджмент и маркетинг в индустрии моды / Н. Ю. Савельева. - Ростов н/Д. : Феникс, 2004. - 286, [1] с.
10. Столяров В. Ф. Формування системи управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості України на базі головного ВНЗ галузі національного рівня / В. Ф. Столяров, Ю. Ю. Яско // Легка пром-сть. - 2008. - № 1. - С. 34-38.
11. Увага держави до легкої промисловості // Легка пром-сть. - 2008. - № 2. - С. 4-5.
12. Худицкий В. Отечественным производителям придется бороться за место под украинским солнцем - от наступления массового импорта спасают давальческие схемы / В. Худицкий // Зеркало недели. - 2009. - № 47 (775). - С. 10.
13. Щодо зміни методології розрахунку прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту [Електронний ресурс] / Відділ екон. та соц. стратегії // Національний інститут стратегічних досліджень. - К., 2010. - Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/March08/06.htm>.
14. Українська асоціація підприємств легкої промисловості, захист та лобювання інтересів // Укрлегпром [Електронний ресурс] / Укр. асоц. підприємств легкої пром-сті. - К. : Компанія Ефект, [2010]. - Режим доступу : <http://ukrlegprom.org.ua/ukrlegprom.html>.
15. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений / Д. Норткотт ; [пер. с англ. под ред. А. Н. Шохина]. - М. : Банки и биржи : ЮНИТИ, 1997. - XXVIII, 219 с.
16. Index of economic freedom in 1999. Washington D. C. / [ed. K. R. Holmes, Johnson] ; The Heritage Foundation // The Wall Street Journal. - Washington D.C. ; New York, 1999. - P. 9.
17. New scoreboard of Economic Intelligence Union ranks business climate across the world // Translition Newsletter. - 2001. - Vol. 12, № 3. - Pp. 47-48.
18. Levitt T. Marketing / T. Levitt // Harvard Business Review. - 1960. - July-August. - Pp. 45-56.
19. Легка промисловість України [Електронний ресурс] / Ресурс з географічної тематики. - Електрон. текст дані, [2009]. - Режим доступу : [<http://geoswit.ucoz.ru/index/0-271>].
20. Украинские предприниматели сделали ставку на производство верхней одежды (Компаньон 15 августа 2013) [Електронний ресурс] / Українська асоціація підприємств легкої промисловості - Електрон. текст дані, [2009]. - Режим доступу : <http://ukrlegprom.org.ua/>.
21. Основні показники роботи легкої промисловості України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. - Електр. текст дані, [2013]. - Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Нефедова Юлія,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри інвестиційного менеджмента
Донецького національного університета економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*

Олифірова Юлія,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри контролю та аналізу господарської діяльності
Донецького національного університета економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*

ПРЕДПРИЯТИЯ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ: ОБЗОР И АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ

В статье выполнен обзор и анализ современного состояния предприятий легкой промышленности Украины: определена сущность и структура отрасли, охарактеризовано экономическое наследство, которое она получила от хозяйственного комплекса УССР, проанализированы статистические показатели и другие динамические параметры современного развития отрасли, обозначен комплекс нерешенных проблем, препятствующих ее эффективному развитию. Определены основные препятствия на пути привлечения внешних и внутренних инвестиций в отрасль.

Ключевые слова: инвестиции; инвестиционная среда; легкая промышленность Украины.

Nefedova Yulia,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Investment Management,
Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovsky*

Olifirova Yulia,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of monitoring and analyzing economic activity,
Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovsky*

LIGHT INDUSTRY COMPANIES OF UKRAINE: OVERVIEW AND ANALYSIS OF BASELINE CONDITIONS

The paper reviews and analyzes the baseline conditions of light industry companies: the nature and structure of the branch is covered, the economic downturn which is legacy of the economic complex of the Ukrainian Soviet

Socialist Republic described, statistical key figures and other dynamic indicators of the current development of the industry reviewed, a complex of outstanding problems impeding its efficient development outlined. There are main constraints on the way to attraction of foreign and domestic investment in the branch identified.

It is indicated that since as long ago as the Soviet times the industry was structured in such a way that companies of the process chain "raw materials - products - sales" were located far from each other, in different republics of the USSR. After Ukraine had gained independence, there were companies of the final production cycle left in its territory. Since then the lack of raw materials and semi-finished products has become a chronic problem of the branch. The operational efficiency of companies gets also reduced due to the lack of manufacturers of specialized equipment and respective spare parts in Ukraine. As a result, today's production capacities of the branch are worn out by 70-80%.

Such a specific aspect of the investment environment of domestic light industry companies as the lack of their own capital gave rise to operation of most enterprises on a give-and-take basis. On the one part, that allowed to retain the current key assets and personnel of the branch. On the other part, there are no more prospects for continued operation on the same basis as the global trend is to transfer a part of soft goods production to countries with cheaper labor. There is a tendency is observed to an increased production volume of soft goods worldwide owing to implementation of achievements of scientific and technological progress while the employment volume in this industry in highly developed countries is reduced; the share of states of the Asian region in the global production and export volume of soft goods is growing.

Extensive research and educational capabilities for training of skilled labor can not be considered today a competitive advantage of the branch because training programs for domestic specialists make no provisions for transfer of present knowledge regarding methods of procurement and merchandizing, approaches to research and details of designing competitive marketing strategies etc.

At present the state does not promote the development of the branch in any way, neither does it consider the branch a development priority. The author identifies the following major constraints for attraction of investment in the branch: the current taxation system and the state customs and tariff policy, though worn-out material and technical facilities also reduce its attractiveness to foreign and domestic investors, most light industry companies lacking raw materials and their own capital as well as great dependence on global economic processes and financial markets.

Keywords: investment; investment environment; light industry of Ukraine.

REFERENCES

1. Hrechak A. P. (2006), *Methodological bases of development of light industry on innovative principles*, Abstract of thesis for the degree of doctor of economic sciences, National academy of sciences of Ukraine, Institute of economy and industry, Donetsk, 31 p. (ukr).
2. Honcharov V., Horova O. (2006), Investment Highlights industries of Ukraine, *Skhid*, № 1 (73), pp. 35-39 (ukr).
3. Informative-analytical materials about work of subindustries of light industry of Ukraine (for January-September in 2012) (2012), *Light industry*, № 3, pp. 5-6 (ukr).
4. *Light industry* (2009), № 4, pp. 3-6 (ukr).
5. Makhnorylov Yu. V. (2009), *Light industry*, № 1, pp. 42-43 (ukr).
6. Directions of development of light industry of Ukraine in the first half-year in 2009 (2009), *Light industry*, № 2, pp. 4-8 (ukr).
7. Review of light industry: interview of president Vseukr. associations of employers lay down. prom-sti «Ukrlegprom» A. Sokolovskogo (2009), RIA Professional. Association of Winnitca profi, available at: <http://vn.profi.ria.ua/?p=1175> (rus).
8. Indexes of work of light industry of Ukraine in And quarter in 2009 (2009), *Light industry*, № 1, pp. 4-8 (ukr).
9. Savelyeva N. Yu. (2004), Management and marketing in industry of fashion, Rostov-on-Don, 286, [1] p. (rus).
10. Stoliarov V. F., Yasko Yu. Yu. (2008), Forming of the control system by innovative development of enterprises of light industry of Ukraine on the base of main Institute of higher of industry of national level, *Light industry*, №1, pp. 34-38 (ukr).
11. Attention on the state of light industry (2008), *Light industry*, № 2, pp. 4-5 (ukr).
12. Khuditskiy V. (2009), The national producers have to fight for a place under an Ukrainian sun from the offensive of mass import rescue daval'cheskie charts, *Zerkalo nedeli [Mirror of week]*, № 47 (775), p. 10 (rus).
13. In relation to the change of methodology of calculation of living wage as base social standard (2010), Department of economic and soc. Strategies, National institut of strategic researches, available at: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/March08/06.htm>. (ukr).
14. The Ukrainian association of enterprises of light industry, defence and lobbying of interests of Ukrlegprom (2010), available at: <http://ukrlegprom.org.ua/ukrlegprom.html>. (ukr).
15. Nortkott D. (1997), Acceptance of investment decisions, The Jars and exchanges, YUNITI Press, Moscow, XXVIII, p. 219 (rus).
16. Holmes K. R. (eds.), (1999), Index of economic freedom in 1999. Washington D.C., The Heritage Foundation, in *The Wall Street Journal*, New York, p. 9.
17. New scoreboard of Economic Intelligence Union ranks business climate across the world (2001), *Translition Newsletter*, Vol. 12, № 3, pp. 47-48.
18. Levitt T. (1960), Marketing, *Harvard Business Review*, July-August, pp. 45-56.
19. Light industry in Ukraine (2009), available at: <http://geoswit.ucoz.ru/index/0-271>. (ukr).
20. Ukrainian entrepreneurs sdelay sending a Upper production of clothing (Companion 15 August 2013), available at: <http://ukrlegprom.org.ua/>. (rus).
21. Basic indicators of Light Industry of Ukraine (2013), available at: www.ukrstat.gov.ua. (ukr).